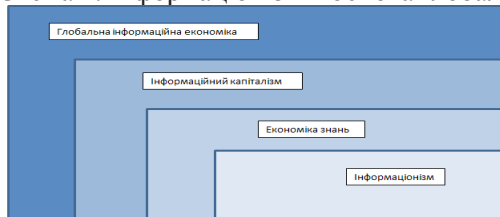

Схема 2. Інформаціонізм – основа глобальної інформаційної економіки

Джерело: власне опрацювання

Бібліографічні посилання:

1. **Illouz E.** «Uczucia w dobie kapitalizmu» / Eva Illouz. - Warszawa, 2010
2. **Puślecki Ł.** «Wpływ współpracy technologicznej krajów rozwiniętych gospodarczo na ich konkurencyjność międzynarodową» / Łukasz Puślecki . - Toruń, 2010
3. **Castells M.** «The Rise of the Network Society» / Castells Manuel // The Information Age: Economy, Society and Culture. - Vol. I. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell, 1996

УДК 29:348.8(477.81/.82)

І. І. Булига

Рівненський державний гуманітарний університет

ХРИСТІЯНСТВО ВОЛИНИ ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ПОСТМОДЕРНУ

Поняття «постмодерн» широко представлене у науковій літературі як визначення сучасної культурної епохи. Проте, цілком очевидно, явище постмодернізму, що виражає основні тенденції, установки сучасного суспільства, представляє квінтесенцію духу часу, не замикається у межах культури, а фактично охоплює всі сфери життя сучасного суспільства, впливаючи на релігію в цілому і християнство зокрема.

Ключові слова: постмодерн, постмодернізм, релігія, християнство

Понятие «постмодерн» широко представлено в научной литературе как определение современной культурной эпохи. Однако, совершенно очевидно: явление постмодернизма, выражающее основные тенденции, установки современного общества, представляет квинтэссенцию духа времени, не замыкается в рамках культуры, а фактически охватывает все сферы жизни современного общества, воздействуя на религию в целом и христианство в частности.

Ключевые слова: постмодерн, постмодернизм, религия, христианство

The term «postmodern» is widely represented in the literature as the definition of contemporary cultural era, however, is clear: the phenomenon of postmodernism, which expresses the main trends, installation of modern society is the quintessence of the spirit of the time, is not confined within the culture, and in fact covers all areas of modern life , acting on religion in general and Christianity in particular.

Key words: postmodern, postmodernism, religion, christianity

Наприкінці ХХ ст. людство опинилося перед новими планетарними тенденціями цивілізаційного характеру, основою яких є світогляд постмодерну, що замінює світорозуміння модерну. Поступово релятивність, десакралізація ієрархії цінностей, деконструкція, еkleктизм, фрагментарність стають імперативами сьогодення та домінуючими принципами суспільного буття. Актуалізацію цих тенденцій нерідко пов'язують з феноменом, який Ж.-Ф. Ліотар позначив як «стан Постмодерну» – певного загальнокультурного орієнтиру сучасного західного суспільства, що проявляється у мистецтві, літературі, архітектурі. Сучасна українська культурна реальність «локалізувала» феномен постмодернізму, адаптувала глобальне явище до місцевих реалій сьогодення. Проте, виникає і парадоксальна ситуація: почасти ця соціокультурна реальність перетворюється у штамп, який можна поставити на що завгодно.

Екстраполяція постмодернізму з культурного простору на інші не лише можлива, але й необхідна саме тому, що постмодернізм є світовідчуття, що перетворилося на світогляд. І як світогляд, постмодерністський модус, пронизує життя нових поколінь сучасної епохи. На нашу думку, проявляючись в різних сферах буття соціуму, цей феномен не залишив осторонь і релігійну сферу. Адже, зміни у світогляді людей впливають на зміст та форми реалізації в суспільстві функцій релігійного комплексу. Відтак метою нашої розвідки постає виявлення окремих аспектів впливу постмодерної реальності на християнство Волині.

Феномен постмодернізму і його прояви викликають жваві дискусії у зарубіжній та вітчизняній науці. Проблема постмодернізму і християнства практично вперше була ґрунтовно порушена відомим католицьким теологом Г. Кюнгом. Трансформація релігійної картини світу в епоху модерну дозволила Кюнгові виділити особливу постмодерністську парадигму в християнстві, яка може розглядатися як базова модель [5]. У цьому контексті наголосимо, що більшість дослідників не розглядають постмодернізм у якості релігійно-соціальної парадигми [2, с. 89] і дехто з науковців взагалі заперечує наявність релігійного постмодерну і говорить про неможливість вивчення функціонування релігії у цьому контексті [4].

Коли в другій половині ХХ століття нігелістичний запал модернізму став вичерпуватися, – вважає російський дослідник В. А. Бачинін, – всередині нього почалися мутації. Стали очевидними декілька тенденцій в динаміці культурних змін, що характеризували духовний простір постмодерну в світлі його взаємовідносин з християнством: демонічний, секулярний, неозичницький, нове богошукання [1, с. 164]. Ці зміни російський вчений називає «ликами», і вважає, що вони надають постмодерну надзвичайну строкатість, суперечність, нестійкість. Останні поряд із апологією плюралізму і поліпарадигмальністю свідчать не про духовне благополуччя, а про кризовий стан суспільства епохи постмодерну [1, с. 165]. У цьому, безумовно, простежуються закономірні процеси. Адже, враховуючи те, що перехідний стан зазвичай завжди відзначається кризовим характером і вражає аксіологічні, ментальні, онтологічні основи суспільства, він породжує кризову свідомість, поглиблюється внутрішня криза самої людини, її розлад з існуючим світом.

Викликані втратою сенсоутворюючих орієнтирів та посиленням секуляризаційних тенденцій, духовні «недуги» сьогодення спричинили зростання есхатологічних настроїв серед того суспільного загалу, який, маючи виражені духовні потреби, почуваючись ураженим симптомами знебоження чи ж приреченим на усамітнення, знеособленість та богопокинутість. І лише у богошуканні (четвертий «лик» постмодерну на думку російського дослідника В. Бачиніна) присутні «спроби культурної свідомості обернутися хоча б у напівоберту у ту сторону, де повинен перебувати Бог [1, с. 165]. У цьому контексті наголосимо, що існує стереотип, згідно з яким епоха Постмодерну завершила руйнацію християнських цінностей, яка почалася ще в Епоху Просвітництва.

Деякі дослідники вважають, що в епоху постмодерну традиційні релігії, насамперед християнство, знаходяться в занепаді, а християни різних конфесій втрачають свою ідентичність [2, с. 89]. Зокрема, Г. Рормозер ситуацію в європейській культурі визначає як «постхристиянську», а стан сучасного християнства він називає «дифузним» [7, с. 85]. Беззаперечним залишається на нашу думку те, що перед християнством постало завдання виживання у новому культурно-історичному контексті. Відтак богослів'я, – вважає Г. Кюнг має залишити свою «традиційно-нігелістичну ортодоксію і з науковою сумлінністю більш серйозно підійти до догматів і Біблії» [5, с. 7]. Іншими словами християнський теолог виступає за відкритість Церкви перед викликами сучасності.

Дослідження науковців про спроби адаптації християнства до кризової за суттю культури постмодерну показують, що формується християнство, у якому уже немає нічого християнського. У такому вигляді воно сприятиме поглибленню кризових явищ у розвитку особистості, яка належить до цієї культури. Поряд з тим, на нашу думку, виклик, кинутий християнству сучасністю, приводить до дії механізми, що трансформують релігію в сторону пристосування його до варіацій і потреб сучасного суспільства. Таким чином, розуміння цього актуалізує тенденції, що спостерігаються у сучасному християнстві: 1) повернення до ортодоксального віровчення, відновлення усталених релігійних традицій; 2) пошук нових цінностей, духовних орієнтирів, нових ідеалів через потяг до таємничого, трансцендентного, нетрадиційного. Відтак сучасна теологія епохи постмодерну існує між двома крайнощами. Перша – це ліберальне розмивання специфіки християнства і пристосування його до світу, який часто прикривається пієтистськими і емоційними аргументами, за якими, по-суті, прихований цілком світський раціоналізм. Інша – фієдизм, характерний для сучасного теологічного фундаменталізму.

Постмодерністський модус релігійної сфери великою мірою зумовлений релігійним модернізмом. З позицій християнської свідомості – наголошує російський дослідник В. Бачинін,

— епоха модернізму — останній акт великої історичної містерії, заключна фаза розколу між Богом і людиною. Розкол цей виявив свій руйнівний потенціал, коли людина припустила, що Бог «помер», а особисте і державне безбожжя стало майже повсюдно перетворюватися в норму суспільного життя [1, с. 163]. Насамкінець єдине, що вдалося кожному із суб'єктів модерністської свідомості, — продовжує дослідник, — це «вбити» Бога всередині свого культурного світу [1, с. 163]. Як загальний культурний знаменник другої половини ХХ століття постмодерн, впливає на релігійну свідомість і релігійну поведінку віруючих і дозволяє виявити наступні емпіричні ознаки: амбівалентний стан релігійної свідомості віруючих, що виражається в еклетичному синтезі догматів різних віровчень (традиційних і нетрадиційних); втрата віруючими чіткої орієнтації відносно мети свого духовного розвитку; відсутність у віруючих релігійних авторитетів в особі церковної ієрархії і релігійної організації в цілому; недотримання традицій і обрядів, правил своєї церковної інституції; періодична зміна віросповідань і, відповідно, релігійних організацій, або участь у діяльності відразу декількох церков, деномінацій; розрив відносин з іншими віруючими [2, с. 90; 4].

Відтак у сучасних умовах системної кризи, перед християнством постають складні проблеми збереження себе як духовного явища, як інституції, як віросповідності. Тому, успішно подолати виклики епохи можна адекватною відповіддю на проблеми, які постають перед сучасним суспільством.

Релігія і її інституціональні форми, що знаходяться під впливом суспільних зрушень, якісно змінюються. Знакову тенденцію сучасних трансформацій релігійної сфери символізують виходи віруючих за межі організованих форм християнської релігії і ці процеси мають доволі довгостроковий характер. Переорієнтація духовного пошуку у приватну сферу супроводжується сьогодні процесом виходу віруючих за межі організованих форм домінуючих релігій, внаслідок чого релігійна самоідентифікація стає в меншій мірі монохромною, чітко обмеженою конфесійною приналежністю і набуває рис невизначеності. Люди керуються релігійними настановами і цінностями, проте не артикулюють їх у спеціальні інституціональні форми. Релігійна віра і релігійна практика стають особистою справою кожної людини. Відтак, релігійність перестала бути властивою лише церкві, а приналежність до церковної общини стала лише особливим типом релігії.

Констатуємо, що жодна із християнських конфесій не дивлячись на активні заходи пропаганди, достатню фінансову підтримку не може претендувати на абсолютне духовне лідерство. Багатоманіття конфесій, які функціонують в Україні, в тому числі і на Волині, презентують різні світогляди. А з точки зору наукового аналізу поліконфесійність — це майже завжди проблематичність, яка породжує спочатку латентні, а потім і відкриті конфлікти. Фокусуємо увагу на тому, що сучасна картина релігійності зовсім не співвідноситься із такою ж ренесансною картиною конфесійної релігійності, якщо враховувати прийняту сьогодні моду на релігію, дотримання багатьма не етики, а лише релігійного етикету. В цьому аспекті ми солідаризуємося із думкою А. М. Колодного, в тому, що з'явився невоцерковлений віруючий, у якого не має переконання у правильності та єдиноістинності саме його конфесійного вибору [3, с. 7].

На думку релігієзнавця О. Недавньої, яку ми цілком поділяємо, релігієзнавчий аналіз сучасної діяльності конфесій виявляє низку характерних моментів, обумовлених специфікою культурно-цивілізаційного субстрату. Посеред яких дослідниця виділяє наступні: поліконфесійність; еклетизм та вибірковість у сповідуванні своєї релігії, який притаманний віруючим різних конфесій; вільнодумство, в т. ч. і щодо релігії та функціонування її інституцій, на визнання права іншого думати і вірити інакше; регіоналізація, локалізація, індивідуалізація, «приватизація» конфесійного життя України; «онародовлення релігії»; обрядовірство; індиферентність, всеїдність, невідпорність як наслідок різних зовнішніх релігійно-конфесійних, культурних, політичних впливів; поліваріантність духовно-культурних позицій; інфантильне уникнення багатьма українцями відповідальності за стан релігійно-духовного життя як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях; політизація конфесійного життя в Україні [6].

Специфічною ознакою сучасної релігійної ситуації є те, що не дивлячись на великий інтерес до релігії, вона сприймається зі світських позицій, тобто як соціальне і культурне явище. Завдяки низці серйозних трансформацій і потрясінь українського суспільства в ХХ — початку ХХІ століття світоглядні орієнтації середньостатистичного українця носять доволі розмитий, еклетичний характер. У сучасному світі релігія перетворюється на один із багатьох інтересів і перемістилась у дальній закуток людської свідомості, її внутрішнього світу. Діяльність людини, і життя визначається ситуативними і швидкоплинними, постійно змінними інтересами. Релігійність тих, хто вважає себе віруючими, часто-густо носить ситуативний характер, в ній проявляється скоріше не стійка світоглядна позиція, а лише умонастрій, який

відрізняється значною рухливістю. Досить часто релігія сприймається як важливий елемент культурної традиції народу. Відтак, при високих показниках рівнів релігійності виявляється їх невідповідність характеристикам релігійної свідомості і поведінки.

Наявність «номінально віруючих», тобто тих хто не відвідує храми, або робить це дуже рідко, доводить існування кількох тенденцій: «індивідуалізації» релігійного досвіду; зниження значимості «релігійних практик». Відтак релігійний досвід для багатьох людей перестає бути власне досвідом, залишаючись лише переживанням, одним із багатьох інших переживань (за словами німецького соціолога Ульріха Бека релігія зосередилася на духовному переживанні).

Сьогодні індивідуалізація стає невід'ємною рисою і церковного життя (насамперед православного). Сам досвід навернення до віри, воцерковлення перетворюється в глибоко індивідуальний. При цьому церковна традиція використовується вибірково, входить в особистий досвід людини. Релігія, по суті, перетворюється в релігійність, а ядро релігійності – це пошук «власного Бога», який перебуває поза конфесійною різноманітністю. З точки зору релігійності чи духовності, у кожного виникає свій індивідуальний досвід зустрічі з Богом, і всі ці різновиди досвіду рівнозначні

Кожна конфесія представлена у суспільстві не лише світоглядно, але і соціально, з іманентними їй соціальними інститутами, певними інтересами. Уже сам факт співіснування багатьох конфесій стає важливим каталізатором конфліктів, які розвиваються головним чином в таких напрямках: із-за протистояння традиційних і нетрадиційних для Волині конфесій; із-за відкритої конкуренції між традиційними церквами; із-за внутріконфесійних криз.

Найбільшою конфесією сучасної Волині є православ'я, яке налічує приблизно половину віруючих християн та представлене трьома церквами: Українською Православною Церквою Московського Патріархату (УПЦ МП), Українською Православною Церквою Київського Патріархату (УПЦ КП), Українською Автокефальною Православною Церквою. Їх належність є серйозною проблемою, оскільки кожна претендує на лідерство у православному світі. Причому, перспектива їх об'єднання є дуже примарною. Ситуація конфлікту, взаємна неприязнь, скандали та інтриги, втручання політиків принижує в очах вірних авторитет православного духовенства, об'єктивно допомагає утвердженню нових, нетрадиційних для України відповідей.

Не можемо оминати і той факт, що сучасне українське православ'я є однією із тих конфесій, які показують свою нездатність до модернізації. Чому так відбувається?

Православ'я, побоюючись, що активна участь його віруючих у суспільному житті може привести до втрати церквою власної ідентичності стоїть на позиції збереження середньовічного статусу-кво. Окрім того, населення подеколи сприймає православні конфесії як ідеологічні структури. Зауважимо, що останні в певній мірі самі сприяли нерелігійному сприйняттю релігії частиною населення.

Сьогодні на Волині існують конфесії Католицької церкви, які представлені Римо-Католицькою Церквою (РКЦ) та Українською Греко-Католицькою церквою (УГКЦ). Показовим є тенденції розвитку РКЦ, яка має на Волині багатьох своїх прибічників, так як ця територія довгий час історично була складовою частиною Речі Посполитої. На думку українських науковців саме РКЦ має сьогодні великий стабільний приріст; самодостатність; оперативне розгортання наукового і освітнього потенціалу, широке просвітництво вірних та високий рівень індивідуальної роботи з ними. Якщо протягом століть Римо-Католицька Церква на українських територіях була конфесією переважно польської нації, то на даний момент спостерігається процес руйнації національно-конфесійної тотожності [9, с. 183-188]. Очевидно українізацію РКЦ обумовлена процесами інкультурації, що відбуваються у ній.

Успішно розвивається і протестантизм. Після двадцяти років місіонерської діяльності протестантські конфесії починають вголос, на думку М. Черенкова, яку ми розділяємо, задавати «вголос складні питання про свою соціальну позицію, про доцільність в культурному контексті, своєї ролі в загальнохристиянській традиції» [8, с. 5]. Основним досягненням останніх років стала дискусія про соціальну і богословську позицію євангельських церков, в якій критику навчилися приймати, а різниці поглядів всередині однієї церкви – радіти.

Зрештою, найбільш модернізаційні потенції християнства виявляють себе у протестантизмі. Це пов'язане із низкою факторів, посеред яких: формування логікою самої віри незалежної особистості віруючого, який працює і свою чесну працю сприймає як служіння Богу; визнання демократії як найкращого здійснення євангельських принципів в суспільно-політичному устрої держави; відношення до науки як до благочестивого пізнання волі Бога, як до справи благочестивої і богоугодної.

Відтак історія розвитку багатьох європейських держав показала, що протестантизм, поступово задав цей еталон і католикам, і оточуючому світу. І ці релігійні принципи, як показала історія, не вимагають від католицизму (як і від православ'я) відмови від фундаментальних догматичних

основ віри, але, поряд з тим, радикально змінюють відношення людини до свого місця у світі і цінностей суспільного буття.

В наш динамічний час відбувається постійні зміна тематичних і концептуальних орієнтацій релігійних спільнот, з'являються все нові й нові інституції одних і тих же конфесій. Практично протягом одного десятиліття істотно змінився конфесійний простір Волині. Таке конфесійне багатоманіття сформувалося за рахунок виходу із підпілля чи відновлення діяльності низки християнських конфесій, які раніше не мали офіційного визнання; дезінтеграційних процесів, що мають місце в сучасному православному середовищі; за рахунок активної місіонерської діяльності зарубіжних релігійних центрів, а також поширення релігійних новоутворень вітчизняного походження.

Відтак сучасний світ знаходиться у стані стрімкого відходу від попереднього світогляду. Зміни у свідомості людей суттєво впливають на християнство. Констатуємо, що новий світогляд постмодерну не є ворожим по відношенню до релігії. Але він скептично відноситься до людей (наприклад християн), які претендують на те, що знають істину. Тому викликом для християнства постає, насамперед, постмодерністське нівелювання істиною. З цієї точки зору релігія на сьогодні знаходиться у критичній ситуації, виходом з якої не є пошук альтернативи постмодерну чи його заперечення, а усвідомлення і прийняття незворотності змін у світогляді і породженої цим духовної ситуації.

Бібліографічні посилання:

1. **Бачинин В. А.** Постмодернизм и христианство / В. А. Бачинин. // *Общественные науки и современность*. – 2007. – №4 – С. 162–171.
2. **Ваторопин А. С.** Религиозный модернизм и постмодернизм / А. С. Ваторопин // *Социс*. – 2001. – № 4. – С. 84–92.
3. **Колодний А.** Проблеми толерантизації міжконфесійних відносин в Україні / А. Колодний // *Українське релігієзнавство*. – 2008 – № 47. – С. 5–12.
4. **Колодний А. М.** Феномен християнського постмодерну / А. М. Колодний [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua>
5. **Кюнг Г.** Християнський вызов / Г. Кюнг. – М. : ББИ, 2012. – 465 с.
6. **Недавнія О.** Конфесійне життя України як вияв особливостей її культурно-цивілізаційної природи / О. Недавнія [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/40886/
7. **Рормозер Г.** Ситуация христианства в эпоху «постмодерна» глазами христианского публициста // *Вопросы философии*. – 1991. – № 5 – С. 75–86.
8. **Черенков М.** Баптизм без кавичек. Очерки и материалы к дискуссии о будущем евангельских церквей / М. Черенков. – Черкассы: Колоквиум, 2012. – 296 с.

УДК: 162.5

Л. С. Бондажевська

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРАВИЛА ВЕДЕННЯ ДИСКУСІЇ ТА ЇХ ПОРУШЕННЯ: ПРАГМА-ДІАЛЕКТИЧНИЙ ПІДХІД

У статті представлено аналіз правил ведення критичної дискусії та основних помилок, що виникають в результаті їх порушення. Помилки автор розглядає не як суто негативне явище. Пояснюється думка про те, що помилки, як порушення правил критичної дискусії, можуть робити аргументацію більш переконливою.

Ключові слова: критична дискусія, помилка, правила ведення дискусії, прагма-діалектика

В статье производится анализ правил ведения критической дискуссии и основных ошибок, которые возникают в результате их нарушения. Ошибки автор рассматривает не как исключительно негативное явление. Отстаивается мысль о том, что нарушения правил критической дискуссии могут делать аргументацию более убедительной.

Ключевые слова: критическая дискуссия, ошибка, правила ведения дискуссии, прагма-диалектика.